

NOTAȚII TEATRALE

Problema repertoriului la noi

de ALEXANDRU DRĂGHICI

Cum spunem deja în articolul precedent, în alcătuirea repertoriului trebuie să se țină seama de faptul că un spectacol bun — și asta e regula — trebuie să fie în adevăr bun și în totul admirabil...

De ce atâtea actrițe puse la contribuție pentru un singur rol, pentru a realiza idealul Marcelinei?

Căci, singură, niciuna nu-i — în cazul de față — total potrivită rolului! În timp ce, pe Marceline, orice artistă franțuzoaică o are instinctiv, în piele, o simte instinctiv în adâncii ei, tot așa după cum orice româncă o are pe Veta sau pe Coana Joița.

Dar interpret pentru un Jef? Același lucru, aceiași greutate.

Sufletește deasemenea, e un personaj de o delicatețe cu totul aeriană, mult prea aeriană pentru posibilitățile noastre de realizare.

Și după cum majoritatea actrițelor noastre pot mai ușor realiza o Veta sau o Coana Joița, tot așa și actorul nostru care îl joacă bine pe Nae Girime, pe Ipiagescu sau pe „Cetățeanul turmentat” — și trebuie să spun că de multe ori se simte la targul lui jucându-i — cum am putea crede că s'ar putea așa de ușor desbăra de atâtea roluri în care a jucat, și chiar de o tradiție de joc, cum și de oarecare anumite influențe ale mediului, că în definitiv ar putea fi până într'atâta decorticat de orice urmă de cofejenă sau da bodegă bucareșteană și, uneori, chiar de oarecare urme de vulgaritate sau de mitocănie de care a avut nevoie în anumite interpretări autohtone spre a se putea în schimb mișca ușor și natural în pielea și a unui Jef și a putea să realizeze în jurul lui — aproape ca un nimf — până și cea atmosferă de deosebită omenie, de subtilă înțelegere și îngăduință a sufletului și slăbiciunilor omenești, aca irizare de nuanțe pe care aproape că ai impresia că o simți în jurul lui.

Și, toate trăite cu acea surzătoare și voadă neprotestare, această atitudine parând totuși neputință pentru un roman și, — ca atare, și dijiciu de reat — mai cu seamă că în situații de această cetățean noștrii poate ca ar fi pus mai de grabă mâna pe ciomag, cu încurajarea chiar și a celor din jur, ca să jacă să-i vie odăta „muriu” murea la cap!

Sau, și mai simplu, și-ar fi „băgă” mâna în chica ei ca astfel să „tarnosească” cu ea toată casa, scene care, ce-i dreptul, ar fi jost, desigur pentru mușii dintr-o noapte, mult mai naturale...

Ori în loc de toate acestea, cum spun, Jef surde biând, simte prin instinct tot ce se petrece în jurul lui și totuși nu vrea să le vadă.

Chiar fratelui Marcelinei, celui în Je-luț lui poate abject și totuși... și al așa de luminos și de simpatic, Clo-Clo, Clotaire, la un moment dat revocată și însuși pe de o parte de slăbiciunea lui Jef și de aparenta lui naivitate iar pe de altă parte de purtarea ca să zic așa „scandaluoasă” a surorii lui, care mai poate fi în stare să-și bată joc chiar și de un om ca Jef, lucru care îl face printr'un acces de sinceritate și de conștiință să caute, chiar el, să-i deschidă acestuia ochii, ce vrei, întâmpină rezistența însăși a lui Jef care îi spune că nu e adevărat, fiind el acela care îi ia Marcelinei apărarea!

După cum vedem suntem în fața unui exemplu de bunăvoință aproape supraomănească de de superioară iubire, Jef, ca personaj, reprezentând, ca finețe și delicatețe sufletească, un om în orice caz din altă lume!

Ori în realizarea unui astfel de personaj, fiindcă așa ar putea părea mai simplu și mai explicabil și fiindcă astfel le-ar veni și mai ușor ca linie de joc toți ar da-o bucuros fie prin miticism — de exemplu pe Jef iar face un fel de sfânt iar toată atitudinea lui prezentată ca un fel de luptă a pterilor Binelei deoparte și a pterilor Răului pe de altă parte, acestea din urmă reprezentate chipurile prin „femeie”, fiind, până la urmă, bineînțeles, invinse și, prin asta, adusă la înțelegere și pocăință datorită tocmai sfințeniei eroului nostru — fie prin vulgaritate, totul rămânând să fie prezentat într'un comic gros, așa cum se întâmplă câteodată în unele tablouri prost făcute în care, din lipsă de îndemănare, se îngâmbește pe pânză, fără să se gândească la nimic altceva decât la a se arăta în fața publicului.

Ori dintre acestea, desigur că nu avem prea mulți și, deasemenea, nu ei pot constitui marea publică pentru ca o astfel de piesă să poată aduce continuu valuri-valuri la cassă.

De altfel chiar și pentru Franța, fiindcă „Jean de la Lune”, deși ca piesă este la limita dintre literatură „pură și simplă” și „teatru”, succesul ei depindea, în orice caz și acolo de nenumerabile imponderabile, astfel că, deși s'a bucurat fără îndoielă de un frumos succes, n'ar fi de mirare ca acesta să se fi datorat tocmai faptului că — și există și paradoxe între acestea în artă — totul stătea pe o mucle de cuțit.

Ori poate tocmai asta interesă și poate tocmai asta plăcea: această fină acrobatică atât a autorului cât și a actorilor?

Pe când la noi, unde nu puteai fi sigur că vei găsi nici interpret și nici regisorul potrivit pentru o astfel de piesă, în care orice nuanță greșită în linia de joc a unui personaj sau în linia de țegie imprimată piesei pot oricând să o denatureze?

Și astfel să fie altceva decât ceea ce trebuia să fie, cu alte cuvinte o comedie nereușită?

Căci, să încercăm să mergem mai departe cu examinarea condițiilor în care ea ar putea fi la noi jucată: iată, s'ar fi putut găsi la noi o artistă corespunzătoare Marcelinei?

Trebuie să spun că nu.

Pentru că această Marceline este concepută, cel puțin concepută, așa de specific franțuzoaică — deși în definitiv nici franțuzoicile nu trebuie să credem că s'unt așa — dar oricum, este cel puțin concepută așa de specific franțuzoaică, sau, mai exact, așa de pariziană, cu admirabila inconștiență în fața râului și a adulterului, cu sinceritatea ei în dragoste pe care, deși măritată, o are totuși de fiecare dată pentru diverșii ei amanți, încât, dintr'un personaj care trebuia să fie antipatic, autorul a reușit să facă din ea o figură mai mult luminoasă.

Prumoașă și cochetă și bună, dându-se sinceră și totuși interesată, afectuoasă și, totuși, câteodată înțepătoare, caldă și totuși neprecupțându-se de meșteșug.

Prin urmare fundamentul bun, duioasă și... feminină!

Ei bine, unde-o găsești la noi ca să înțelegem toate aceste caracteristici de cochetărie, de feminitate și delicatețe?

Chiar intelectualmente creat, un astfel de tip de femeie nu poate fi decât un produs tipic parizian și o realizare tot tipic pariziană.

La noi însă nu ai putea-o obține decât intrinsec — poate! — calitățile mai mult actrițe deodată.

Să zicem așa: dela Elvira Godeanu cochetăria și eleganța, dela Madeleine Andronescu delicatețea și calitatea, dela Marietta Deculescu aerul acela de naivitate și de inconștiență gențială, care o prinde atât de bine în atâtea roluri, de aseme-

nuțitate, o pastă groasă de câte două degete, fie în fine, chiar prin parodie și caricatură!

Ori în „Jean de la Lune” — și tocmai de aceea e mult mai greu de prins și de realizat — nu e nimic din toate acestea, totul prezentându-se mult mai subtil, totul trebuind să fie prezentat și realizat numai din jocuri de lumini și de nuanțe.

Și, deasemenea, deși într'o mai mică măsură, aproape același lucru se poate spune chiar și despre cel de al treilea personaj important al acestei piese, despre Clotaire.

Evident, acest personaj important are, oricum, contururile mai puțin estompate, mai sigure, mai precizate, fiind, ca atare, mai ușor de prins și mai ușor de interpretat și de executat.

Cu toate acestea, nici pentru el nu ai propriul zis un interpret cu adevărat bun.

Prin urmare se poate spune că și din punctul de vedere chiar și numai al interpretărilor — chiar atunci când este vorba de reprezentarea unei piese care e și nici de o prea mare avargură și nici de o mare valoare și semnificație, rezultatul încă este nesatisfăcător.

Dar, după cum se știe, pe lângă interpretății mai bune deasemenea și un bun director de scenă ești în primul rând lui în incumbă să realizeze și să coordoneze tot acel subtil joc de nuanțe pe care l-am menționat, nuanțe care, când se pare că se suprapun, când alunecă ușor unele peste altele.

Ori și regisorul acesta — spre a fi „cum trebuie” — este greu de găsit.

Dar câte nu mai sunt!...

Și atunci?

Poți să mai încerci o astfel de piesă în repertoriul teatrului tău când îți lipsește atâtea și când vezi că nu poți să reprezinti fără ca să nu te desigură?

Desigur că nu!

Căci, dacă totuși ai s'o faci, întemeiat numai pe faptul că la Paris sau în altă parte a avut succes și că, de aceea, este sigur că și la București, singurul rezultat pe care ai să-l obții va fi doar acela că ai să prezinți un „Jean de la Lune” românesc, realizând numai ceea ce poate aproximativ din cunoaștere, rosturile și atmosfera acestei lucrări.

Dar, bineînțeles, atunci va trebui să nu te mai mire că piesa nu e „înțeleasă” sau nu e „apreciată”, și că, cu toate speranțele puse, vei constata, poate cam grea țărzu, că n'a fost decât o cadere!...

Sau așa: de pildă Sainte-Jovanna a lui Bernard Shaw, interpretată de Ludmila Pitoeff?

Mă gândeam odată la piesa asta — și chiar am sugerat-o unui director de teatru — pentru că, după un anumit mare succes pe care îl arădese o actriță bună de care acel teatru dispunea, vedeam posibilitatea ca această piesă, la care oricum joacă, să fie reprezentată, actrița despre care vorbesc părdându-mi-se, pentru unele din calitățile ei, printre cele mai indicate dela noi ca să interpreteze acest rol.

Răspundea, cel puțin într'o anumită viziune și linie de interpretare, unui mai mare număr de cerințe decât altele.

Și, poate, n'ar fi fost exclus să fi avut o creație mare.

Dar, de... rolul este destul de delicat: poți să-ți spui până la urmă.

Cum or fi fost?

Dacă nu cumva te-ai înșelat și dacă în adevăr cineva reușește să realizeze până la urmă tot ce te aștepta?

Să luăm acum, ca exemplu, altă piesă: iată un pe care toți junii primi, toți „băieți” de prin toate teatrele și toți elevii de Conservator ca și, corespunzător acestora, toate ingenuete diverselor formațiuni teatrale, toate tinerete absolvente și chiar toate elevele dela diverse clase ale aceluiași Conservatorii o vizează și cred că pot să o joace: clasică și așa de veșnic tânără, această dramă a iubirii care triumfă și asupră morții!

Care, dealtfel, tocmai de aceea, chiar ar și trebui să poată să fie jucată cu cea mai mare ușurință, cel puțin la o anumită vârstă, de aproape toți actorii și de toate actrițele, neavând complicații prea mari în structura caracterelor și, ca atare, cerând actorilor numai sincerul entuziasm al tineretii și al dragostei!

Ei bine, credeți că ai să puteți așa de ușor găsi cu cine să o joci?

Și că un teatru — chiar un teatru mare, cu cadre numeroase și în care prin urmare să ai destul de mult tineret — ar putea, cu inima ușoară și în deplină siguranță, să și-o înscrie pe afiș?

Iată, mă 'ndoesc!

Dar mai precis: pot să spun chiar, că la un moment dat am fost pus realmente în situația de a trece mental în revistă toate artiștele care ar fi părut indicate pentru acest rol și, drept să spun, rezultatul nu se poate spune că ar fi fost tocmai îmbucurător.

Examenul acesta, de altfel, îl poate încerca oricine și mă 'ndoesc că va ajunge la acele rezultate.

E destul numai să se gândească puțin la acest lucru — chiar dacă nu-i trecut prin minte să încerce — și va vedea.

Cunoașterea omului prin opera de artă

(Urmare din pag. 1-a)

Mai ceunăzi, într'un grup de prieteni, venind vorba despre Moarte, unul dintre ei și-a manifestat dorința — ome-nească dealtfel — ca pe mormântul lui (de va fi cazul!) să se așeze o piatră funerară pe care cuvântul Maestrului să fie adânc și vizibil săpat. Nimem dintre cei de față n'a zămbit, fiindcă în fond era vorba de un joc gratuit și cu totul nevinovat, așa putea zice copilăresc.

Eu însă am fost ceva mai modest.

—Decât să mi se scrie — le-am zis — pe cruce, că „aici odihnește un mare Meșteșugar al Cuvântului, născut la data Cutare și mort la data Cutare”, așa prefera o inscripție ceva mai puțin pretentioasă, dar care să rezume întregul meu fel de-a gândi și simți: „Aici zace în împăcare și liniște, un om care toată viața n'a făcut altceva decât să încerce a rosti Adevărul!”.

Cum era și așteptat, funesta mea preferință a avut darul să stărnească mai mult râsete decât compătimire.

Compătimirea am înălțurat-o ca pe ceva ce nu mă privea. În schimb, râsetele lor le-am reținut ca pe cel mai frumos omagiu pe care viitoarea posteritate l-ar putea aduce unui sclav al Ipocriziei și al propriei lui nevoi de Auto-adorare.

pretentioasă, dar care să rezume întregul meu fel de-a gândi și simți: „Aici zace în împăcare și liniște, un om care toată viața n'a făcut altceva decât să încerce a rosti Adevărul!”.

Cum era și așteptat, funesta mea preferință a avut darul să stărnească mai mult râsete decât compătimire.

Compătimirea am înălțurat-o ca pe ceva ce nu mă privea. În schimb, râsetele lor le-am reținut ca pe cel mai frumos omagiu pe care viitoarea posteritate l-ar putea aduce unui sclav al Ipocriziei și al propriei lui nevoi de Auto-adorare.

LIVIU BRATOLOVEANU

ECOURI Teatrale

PROBLEMA...

De ne-am oprit la ceace — de multe ori — se cheamă: absență, grija noastră, despre problemele teatrului ar căpăta însemnătatea puținței trebi a omului nepăsător.

Și poate ar însemna chiar mai mult decât atât: ar însemna că și noi am isprăvit — în această impusă „vacanță” teatrală — tot ce-am mai avea de scris — și doar sunt atâtea!... — așa cum fac unii contrași cari nu mai au nici măcar grija de-a mai nota — când și când — câte-o valabilă „știre artistică”.

Ba, cronicarii au mers până acolo încât din asprele momente ale acelor inamice isprăvi aviatice, și-au deslușit apăsător de frumoase descrieri cu gândul că servesc — sau vor servi cândva — drept documente ale timpului.

Cum s'ar spune, se ocupă cu ceace alții sunt datori și îndreptății s'o facă.

Pe când noi, aici, alături de „globele repertoriului” pusă atât de just de colegul Drăghici, luptăm modest să lămurim cările ascunse activității se datorează... neactivitatea noastră teatrală!...

Am fi dorit numai să amănăm desbaterea acestei probleme, dar se depun stăruinți din partea unor actori, regisori și chiar directori, cari consideră că nu-i vina lor că viața teatrală a Capitalei ei nu funcționează azi, ci altele ar fi motivele, legate — pur și simplu — de interesul câtorva deținători de săli.

Așa fiind, considerăm interesul — sau mișala sootelor or acestora — drept o sfidare a poruncii de față, și cerem stăruitor ca acolo unde este un nejustificat motiv să se dăteze — și asta imediat — reabilitarea sălii.

ca artiștii fără mijloc de trai să aibe posibilitatea să muncească și să-și câștige existența.

TEATRUL RADIOFONIC...

Cu un început modest, teatrul la microfon a ajuns azi să stabilească o nevoe pentru toți cari cari Lat urmărit, pentru că din tot ce-a dat — cu excepția doar a câtorva lucrări — n'au fost decât piese cari să înmănușeze otătea succese frumoase.

Din nevia de-a-l' reauci (după o scurtă dar legitimă pauză — am deschis aparatul Lunii seara. Și-atunci am avut bucuria să constat cu câtă atenție grije se străduiesc cei cari îl conduc, de-a-l' face necesar și azi.

Acolo unde provizoriu s'a așezat, a putut strânge o mână de actori talentați și a pornit cu ei la lucru...

DIVORT...

Uneori cunoaștem mai puțin din viața noastră, decât din viața artiștilor. Fiindcă, noi, aștia, noi anonimi, ne ferim să denunțăm

publicității evenimentele intime din angrenajul traiului nostru de fiecare zi. Pe când artiștii sau artiștele...

Mai ales actrițele!... Luncă penița ficcării „reporter” de gazeta pe hârtia care vrea să înconjoare lumea cu știrea că actrița cutare a divorțat de cutare sau că a ajuns să schioapețe din cauza unui cui în pantof...

Sunt informații cari departe să constituie o căt de modestă afare

George Călinescu AVENTURILE POETULUI MAZARE o carte veselă

a întâmplării, se situează până mai jos de importanța simpliei și iri a cutării pierderii de căfel. Și poate ceva mai mult decât anunțul cu căfelul, nu este decât interesul că se scrie despre o actriță... Inco'o nimic!...

PORTRET...

Așa l-am cunoscut: — Bon-jour... Nu mă cunoști?... Nu... — Sunt directorul de teatru, cutare...

— N'am avut cineștea... — Păcat!... E poate una din marile dumilale greșeli de-a nu te fi numărat până acum printre mulții mei admiratori!...

— Numele dv. vă rog?... — Uite-te la figura mea... Ti-e necunoscut?... — Vă asigur... — Vorbii serios?... Nu mă cunoști nici din caricatura lui Neagu?... — Deloc...

— Păi cine l'a făcut pe Puiu mare actor și pe Ventura mare actriță?... Am înghetat atâtea teatre și am pătât atâtea sute de actori. Am întocmit atâtea repertorii de aleasă și strălucită calitate și am trănit concurenți cari nu-mi plăceau să-i știu alături de mine... Tot nu știi?... — Tot... — Și zici că te ocupi de teatru... — Da... — Păi, cum, nu-mi cunoști numele?... Vila dela Predea?... Teatru închis din București?... — Nu...

Și deschizându-i agresiv haina din cauza căldurii provocată de condamnabila mea lipsă de cunoștințe, distinsul personaj mi-a arătat brodat pe mătasea japoneză a cămășii o monogramă.

Doi! Itere cari totuși nu mi-au spus nimic.

SPECULA...

Sunt unii proprietari de aceste gazete — sau — dacă vrei — numai simpli imprumutători de nume, cari, în fond, ascund ni-

Vă mai reamintiți?... Se juca: „Electra”, „Calatoria cea mare”, „Domnișoara Nastasia”, „Iuzia fericii”, „Strigoii”...

Și din prezența lor pe zidurile ne înduioșează emoția de-atunci cu care așteptam alte piese noi.

E drept că au fost și afișe cari n'au fost prea reținute de ni-meni.

Și tocmai cu afișele acestea s'au găsit unii directori de teatru să plece în turnee.

I. M. LEHLIU

ZILE DE FRONT...

(Urmare din pag. 1-a)

Pentru completarea buletinului informativ, fac obșnuitul tur de orizont. (De câte ori sunt în fața lentilelor acestui aparat, am impresia că obiectivele lui care apropie de zece ori, sunt brațele unui nastrugnic pasărilor-lungilă). Pe fondul alb al zăpezii, rușii pot fi văzuți mai bine ca oricând: ei știu că noi nu risipim munția așa ușor și consecența lor de circulație pare că neglijența că inauștrerea suspicioasă a aparatelor noastre de observare, face anumite consemnări cari le pot fi fatale. În dreptul bunăoară, le pot număra panuarile: sunt șapte, la o distanță de o sută de metri unul de altul și bursturile lor negre, ca niște sperietori, par șapte pete mici de cerneală pe o hârtie alba. De frig, se mișcă, sărind dan loc în loc prin șanțul de comunicație și nu trag niciodată. Ei sunt ca tantomele pe care pictorul Picabia și le planta în grădina casei „pentru a-și oisni copiii cu frica”: ne-au devenit atât de familiari, că nici nu ne mai obosim să-i inspectăm. Cei din spatele lor în schimb, trag în bot ceace vād sau li se pare că vād.

Mai la stânga, și ceva mai departe, dot ostași duc de braț pe un al treilea, rănit sau bolnav, către un adăpost de prim ajutor. Indulgența infanteriștilor noștri e prea înțelegătoare, pentru ca mitralierele lor să facă din această încercare de asistență sanitară, o ființă ușoară. În fund însă, la vre-o 4 km, în dreptul celei mai înalte cote sunt aproape gramadă, peste 20 de ruși. Aci obșnuesc ei să apară când și când cu un consiliu de arbitri la o manevră din timp de pace și aci este de altfel și concentrația noastră de artilerie, Beatrice. (Celelalte concentrații și trageri de oprire — singura consolăre a noștrilor noastre — au tot nume de femei mai mult sau mai puțin celebre și cum una din ele se numește Laura, mă gândesc ce ar gândi Petrarca de „sonetele” pe care le cântăm iubitei lui sau Dante de infernul pe care îl aduce printre ruși, Beatrice). Probabil însă că toate observatoarele noastre au surprins mișcarea rusilor dela punctul Beatrice, căci de abia termină să telefoneze informația și toată artileria noastră s'a deslănțuit. Beatrice a adus în adevăr atâtea infern, în rândurile rusilor, că oricât să plimba obiectivele lunetei prin liniile lor, nu mai pot vedea niciunul; până și pândarii s'au ascuns și s'au făcut mai mici. În zadar refac turul de orizont și în zadar suspetez fiecare cută de pământ: poziția rusă e mută și pustie. Târziu numai, după ce totul s'a liniștit de mult, la limita extremă stângă de vizibilitate a lunetei, prind un cal; între cele două linii, în nimenstand, venit de cine știe unde, el se mișcă agale cu botul pe jos, închipindu-și că paște. E oarecum mai aproape de liniile noastre și pentru că n'am altceva mai bun de făcut, îl urmăresc fiecare mișcare. Pare atât de anacronic în liniștea cu care se încapătănează să găsească de păscut sub zăpadă, că îmi pare aproape ireal. Dar nu, nu mă înșel, e în adevăr un cal care face pe... neutrul și căruia nu-i pasă nici căt, că se află pe un teatru de luptă.

Rușii însă, se vede că n'au văzut bine sau și-au închipuit cine știe ce, căci opt lovituri cad în jurul lui. Opt lovituri! ce onoare pentru un biet și rățâcit cal! Opt lovituri de tun însemnează cel puțin o sută de mii de lei. O sută de mii de lei dar, asvărâția numai așa, ca un cal să înțorească puțin capul ca și când ar fi vrut să vadă cine nechiază în urma lui, pentru ca după aceea, să-și continue netulburat și liniștit... păscutul, ca într'o bucolică virgiliană.

STELIAN TEUCIANU

Calea veșniciei

Lupta dură toată noaptea. Măreș se țara pe brânci printru tufisuri și gropile săpate de bombe, urmat de Vărguță, și încă doi soldați. Scăpau făcând pe morți în mijlocul măcelului, stând întinși lângă cadavrele împrăștiate pe câmpia înroșită de sânge. Răniții umpeau văzduhul cu vaețele lor, gemând și svârcolindu-se pe larba pârjolită, unde își amestecau sângele cu pământul.

Din când în când, spațiul se cutremura de buibuituri. Era frig, și umez, o umezeală care te pătrundea în oase. Plouase toată ziua precedentă și cerul tusea tot timpul plin de nori; nu se descreștă decât spre dimineață, când la sfârșitul luptei își desvăluie seninul, calm și neclintit în fața deșertăciunilor omeștii.

Măreș gândi să se furișeze în pădurea din apropiere. Făcu semn soldaților de lângă el, suflându-le la ureche tînta spre care trebuiau să se deplaseze. Porinții tipii tărănușii pădurii, tocmai când se luminase de ziua.

Măreș simțea un văjiit în cap; membrele inepente, le mișca cu multă greutate. Efortul depus și măcinase forțele și acum aștepta să se odihnească undeva într'un ascunziș, până la ivirea nopții, când spera să profite de întunec și să dispară. Totuși, se putea înclina să fie descoperiți și peste câteva clipe să fie dincolo de granițele ființei. Ce va fi după moarte? Încotro se va îndrepta acest suflet după descătușarea lui de corp? Problemele metafizice nu-l preocupaseră niciodată; și acum ele se impuneau minții sale, solicitând un chinător răspuns. Nu era cazul să-și revizuiască atitudinea față de marele necunoscut?

Îi apăru în minte imaginea femeii pe care o lăsase în gara de nord la despărțire. Lucru curios. Se gândea acum mai puțin la ea. Ceeace-l preocupă, era viața de dincolo. Era parcă presimțirea morții care pândea prin unghiurile ascunse, gata să dea năvală asupra prăzii.

Hotărî să nu se mai gândească la nimic. Dacă ar putea să moară cu acest nimic în suflet, ar fi fericit. Să nu ai nici un continut în creier și în inimă atunci când umbrele neființei se întind asupra ta, aceasta era dorința lui în aceste clipe. Dar trebuie să adune țările și să moară în clipă demn, dacă va fi să moară. E doar soldat și un soldat nu meditează, ci acționează. În aceste clipe de neclintire ce putea însă întreprinde? Neputând face nimic, crezul îl funcționa desordonat, fără să aibă o frază care să-l oprească năvălădite. Moartea îl suerăse în atâtea războaie pe la urechi. Acum o vedea apropiindu-se la urechi înceți și macabri, o zărea aia-cu pași duhoșori și se revărsa asupra lui. Speranța de scăpare putea fi iluzorie, căci erau doar înconjurări.

Vărguță dormea alături de el cu fața la pământ. Părea mort, atâtea nemiscare era în corpul lui. Pierduse sânge din cauza răniilor primite, pe care camarazii l-o bandajaseră cu o batistă. Se trezi după câteva ceasuri și ridică capul. Ochiul său ager descoperi în depărtare umbre ce se mișcau. Le arătă soldatului de lângă el. Acesta privi atent, apoi zise:

- Sunt dușmani.
- Ei ce, credeai că sunt prieteni?

— Nu, dar puteau să fie de ai noștri. — Pune-ți poftă'n cul. Ai noștri sunt acum departe. Poate vor da la noaptea vreun atac și ne scapă de aici. Trebuie să așteptăm până se face întunec. Pleacă-ți capul, băiatule, căci aștia odată îți găuresc teasta.

Soldatul își culcă capul la pământ și continuă conversația cu Vărguță.

- Te-ai ales cu o rană la braț.
- Nu-i nimic. Cred că mă vor trimite în țară la vreun spital.

Măreș asculta distrat conversația lor. Vedeă această rasă sămănătoare și robustă, care trece cu seninătate prin cele mai grozave momente.

Aștepta cu capul întins pe braț, cu gândurile învălmășite. Fată sosită clipa când va trebui să dea ceace era mai prețios: Viața. Examenul acesta va trebui trecut. Ce îl aștepta dincolo, va vedea. Până acum nu a venit nici un suflet să spună ce este după moarte. În curând va frânge hotarele individualității și își va culca capul pe asternutul moale al neființei. Nu va mai fi supus inoelii și chinurilor pământeste.

Ridică capul cu hotărîre.

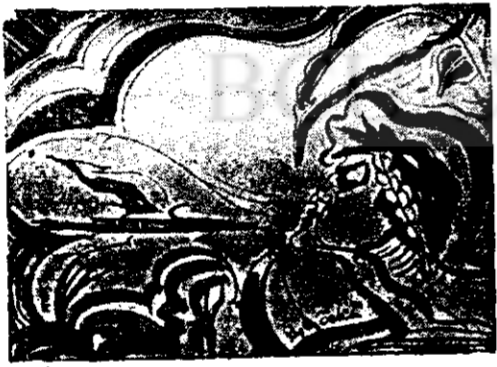
- Se apropie dușmanul, zise el cu voce seacă.
- Ce facem, ne predăm d-le căpitan?
- Eu unul nu mă predau, voi faceți ce vreți. Nu trebuie să vă legați soarta de a mea.
- Vom muri cu d-vs.
- Tu, Vărguță, n'are rost să te împotrivesți. Te vor băga și ei într'un spital și la sfârșitul războiului vei scăpa și te vei duce acasă. Am să-ți dau câteva rânduri pe care te-aști ruga să le dai unei doamne în București. Dar nu le dai decât ei în mână. Din ce parte este el tu?
- Din Gorj.
- El bine, drumul tău duce prin București, așa că nu-ți va fi greu să te oprești o zi.

Măreș se ridică pentru a-și scoate din buzunar hârtie și creion, pregătindu-se de scris. În același timp o detunătură răsună, dintr'o armă cu lunetă. Plumbul ucigaș găsi o țintă ușoară în pieptul deschis al lui Măreș, care căzu la pământ ca lovit de un fulger. Sângele i se revărsa pe tunică și îl țâșni în același timp și pe gură. Vărguță îl întoarse cu fața spre el, îl privi posomorit, apoi zise tovarășului său:

— Bietul don'căpitan.

Rândurile nescrise fremătău în adierea vântului, purtate de dorința neimplinită a celui ce lua calea veșniciei.

IONEL NEAMTU

Imi port iubirea

Imi port iubirea 'nchisă 'n piept de stânci
li cântă 'n frunze fagi și din izvor
Ea soarbe lacrima 'ndrăgostiților.
Imi taie 'n drum de stele dăre-adânci.

Imi port iubirea 'n flori de soare-aprins,
Cu vulturii sărut iviri de vis...
Eu cred ursita mea cum mi-a prezis.
Din leagăn nimb de dragoste m'a nins.

Pe cruci de zări, cu litere-aurii,
Sculptez icoani de foc pe Criști betegi.
M'a miruit credința lumii 'ntregi
Și-mi port iubirea 'n miez de veșnicii.

GR. POPICI

Tristă primăvară

Ce tristă e această primăvară
Cu oameni morți și case năruite.
Ce zări meru de sânge 'nroșite...
Ce tristă e această primăvară!

De focul gheenei'ntr'una mistuită
Ard sufletele parcă vor să moară!...
Căți vom vedea pentru a doua oară
Apsul unei zile liniștite!...

De spaima morții, ca de-o grea povară,
Ni'si gândurile toate'ncremenite!
Mai știe cineva cât-i primăvară?

Imi pare soarele turnat în ceară,
Iar stelele schelete'ngălbentite!
Ce tristă... ce amară primăvară!...

CONSTANTIN BARCAROIU

CONSTANTIN BALMONT

VISUL

Visul meu urmărea umbra pală a zilei,
Umbra pală a zilei ce 'n amurg se topea.
Mă urcam într'un turn, pe o subredă scară,
Pe o subredă scară ce sub mine gemea.

Mă urcam tot mai sus. Se vedeau tot mai clare,
Se vedeau tot mai clare dulci contururi în zări
Și veneau niște sunete din depărtare,
Tot veneau de departe, din Pământ și din Cer.

Și cu cât mă urcam, cu atât mai feeric,
Străluceau mai feeric munții 'n albi dormiți.
Parcă îmi manganau cu o blondă schipre,
Cu o blondă schipre, ochii pânjenii?

Am aflat cum să prind umbra pală a zilei,
Umbra pală a zilei ce 'n amurg se stingea.
Și meru mă urcam pe o subredă scară,
Pe o subredă scară ce sub mine gemea.

Traducere de R. DONICI

Plecare

Învăluite 'n umbre porneau spre nicăieri
Tăcutele corăbii cu ancore de lună;
Sunau din trâmbiși albe lăuceferii năieri
Și clipele prin rariști, le auzeam cum sună.

Mureau pe cheiuri vise; spre marile plecări
M'ademenau Naiade pe pite de lumină...
Se năruiau în mine, năvăline depărtări
Și negura pe ape, de 'nforare plină.

Împrăștiat pe țărniuri sorbeam din pumni tăceri
Și ascultam sub lespezi cum anii se adună...
Învăluite 'n umbre, porneau spre nicăieri
Tăcutele corăbii cu ancore de lună.

DIMITRIE SCHEIANU

NOTE ROMÂNEȘTI

REVISTA CROATĂ „HRVATSKA REVILJA” CONSACRĂ UN NUMĂR CULTURII ROMÂNE

Recent a apărut la Zagreb prin sârguința d-lui prof. Valentin Gr. Chelaru, atașat cultural al României în Croația, un bogat număr al celei mai vechi reviste literare croate, consacrat în întregime culturii și literaturii românești. Revista croată „Hrvatska Revija” este editată de Fundația culturală „Matice Hrvatska”, reprezentând un curent literar, de mai bine de 15 ani, autohton și naționalist, grupând scriitorii cari militau pentru ideea croată. Dealțul „Matice Hrvatske”, care a împlinit de curând 100 ani de existență, este cea mai veche instituție culturală croată care stă la baza actualului stat.

Numărul din „Hrvatska Revija” este o nouă realizare culturală românească care se adaugă la celelalte înfapturi ale noastre la Zagreb și apare ca răspuns la numărul pe care l-a consacrat cultura croată revista „Gândirea” în Dec. trecut.

El redă, pe cât a fost posibil, un tablou fidel și ușor din care intelectualitatea croată să-și poată face o idee, în linii mari, asupra evoluției noastre culturale și literare. Astfel, în cece privește partea documentară, numărul acesta cuprinde următoarele studii asupra spiritualității noastre, datorită colaborării operite de personalități române: „Tradiția literară românească” de Al. Philippide, „Practica românească” de I. Franzetti, „Probleme și idei în critica românească” de N. Brânzeu și „Evoluția teatrului românesc” de Ion M. Sadoveanu.

Acest material este completat cu cel literar, din care se vede în mod evolutiv proza și poezia românească modernă. Sunt publicate poezii de M. Eminescu („Mama”), O. Goga („La grupa lui Lae”), T. Arghezi („Duhovnicăscă”), N. Crănci („Isus prin grăci”), L. Blaga („In marea trecere”) și G. Bacovia („Decor”). Poeziile au fost traduse, în colaborare cu d. Chelaru, de câ-

tre cei mai reprezentativi poeți croați și anume: Antun Bonifacici, Olinko Delorki, Vl. Kusan, Vl. Kovacic și Ton Smerdel, — cari au vizitat acum doi ani țara noastră.

Sunt publicate, deasemeni, năvele: „La hanul lui Mânjoală” de I. L. Caragiale, „Japa lui Vođă” de M. Sadoveanu, „Microbul” de I. A. Brăilescu-Voinesti și „Gelozie” de Victor Popilian, marcându-se momentele cele mai caracteristice ale prozei noastre. Cronica cuprinde date asupra mișcării noastre literare și traverse în ultimii doi ani și câteva recenzii asupra cărților care privesc România, ca spre ex. „Noua față a României” de Dr. E. Bauer, fost atașat de presă al Franței la București, „Antologia poeziei transilvane” de Emil Giurgiuca.

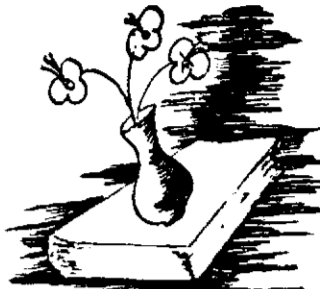
Un număr de reproduceri din plastica noastră înfăptuiește volumul.

Revista este prefăcută de un scurt curând semnat de d. prof. univ. dr. I. Makarec, Ministrul Culturii Naționale, în care so-

mat care este d. Bezviconi. Cu acest volum, autorul aduce un real serviciu culturii și tineretului nostru studios.

AL. T. STAMATIAD: CATRENELE LUI OMAR KHAYYAN

Într-o prezentare de zile muci, cu patru ilustrații pe hârtie de cretă, a apărut, recent, în editura „Universul”, a doua ediție din Cătrenele lui Omar Khayyan, traduce de poetul Al. T. Stama-

tiad. Cuprinsul este îmbogățit printr-o noțiță introductivă, note și lămuriri adăugate de tălmăcirii frumuseților pe care le cuprinde acest elegant volum din literatura persană.

ISTORIA ÎN ANECDOTE

se intitulează una din cele mai recente cărți apărute de sub teascurele editurii „Universul”.

Așa cum însuși titlul o indică explicit, ea cuprinde partea care se referă în modul cel mai plăcut, din marile evenimente care intrunesc constituie istoria, prin intermediul anecdotel. D. Const. A. I. Ghica, atunci când a cules și tradus aceste „vorbe cu duh și cu tăle” căutat să ne prezinte, într-o formă accesibilă, oameni și întâmplări care, departe de a pierde din importanță, câștigă în savoare, păstrând adevărul nealterat.

Aceste esantioane spirituale ne arată o altă față a istoriei și a nume pe cea mai agreabilă și mai ușor digerabilă din toate cele de obicei sunt folosite în mod grav și doct. Zămbetul futurat deasupra istoriei, ne-o face mai atractivă, apropiindu-ne-o fără s'o umbrească. Ceea ce a făcut culegătorul, d. Const. A. I. Ghica, merită stima și recunoștința cititorului.

c. p.

Biologul croat stabilește câteva momente comune între spiritualitatea celor două popoare, revăzând bogăția și variația spiritualității românești.

G. BEZVICONI: PROFILURI DE IERI ȘI DE AZI

„Profiluri-le” d-lui G. Bezviconi au strâns laolaltă idei și efigii din trecutul nostru artistic și literar. Materialul acesta, pe cât de bogat pe atât de interesant, împrăștiat de autor într-o scară de publicități din țară și străinătate, să găsească acum la îndemână cercetătorului, înmănușat într'un volum compact. Defilează sub ochii cititorului, în profiluri tăiate în linii precise, figuri de scriitori și animatori ai culturii noastre, alături de probleme de ară prezentate într-o ținută care indică pe cercetătorul serios și temeinic infor-

Certitudinea care relese clar, din acest capitol este: existența unui dat incontestabil, realitatea fundamentală fizică, a cărei esență (natură intimă și necunoscută până astăzi și existența tot așa de incontestabilă, până astăzi, a ordinii sau consecvenței comportării acestui dat.

Misterul care rămâne este: originea și esența acestui realității fizice.

În ordinea biologică. Aci știința se oprește la „protoplasmă și declară substanța vie, alcătuită în ultima analiză, tot din particulele fundamentale: are ceva deosebit, ceva ce nu poate fi produs în laborator și anume viața, cu proprietățile ei de a-similare, de asimilare, creștere și reproducere; activități care presupun și realizează o finalitate.

Certitudinea care relese: existența fenomenului viață, ce a un dat, neplăgibil sau neralizabil experimentala ale cărui manifestări indică o strictă finalitate. (Caracteristica acțiunilor care urmăresc un scop precis).

Misterul: originea și natura vieții.

După savantul Profesor Dr. N. C. Paulescu și cauza imediată a vieții este sufletul. „Observația arată că finalitatea oricărei ființe îi este imanentă”. Căuza acestei „finalități morfologice și fiziologice” este agentul numit suflet. Caracteristica lui este de a fi „imaterial și unic pentru fiecare ființă viețuitoare”. El are ca atribut constința și este agentul minunilor pe care le-am studiat sub numele de instincte și acte voluntare”. Cu aceasta am trecut în:

Ordinea bio-psihică ai cărei obiect central, pentru studiu, este omul, ființă rațională, constință — „homo sapiens”.

Fără să poată defini nici esența sufletului și nici modalitatea în care sufletul ia contact cu materia, care îl găsește intrupat, știința psihică se mulțumesc să constate și să studieze manifestările sufletului intrupat, dela cele mai elementare până la cele mai superioare: gândire și (autent) determinare: iar știința metafizică și-a luat sarcina de a se ocupa de manifestările lui mai puțin obișnuite: clar vizuinea și telepatia.

Cari sunt certitudinile și care misterul care relese din acest capitol?

Certitudinile: existența sufletului, ca un dat necunoscut în esență, cu atributele lui, cele mai superioare, gândire și autot determinare, atribute cari justifică simonimul (pentru moment), nuanțator, de spirit, al sufletului.

Misterul: originea și esența sufletului; modalitatea lui de a lua legătură cu realitatea fizică.

Până aci am pășit pe pământ și numai privirea am proiectat-o ca o săgeată spre cer, la fiecare contact cu misterul. Preocupările firești cari încep din acest moment, ne deschid însă drum — și drum nespus de lung — numai spre cer. Ne vom mulțumi numai să enunțăm decamdată, problemele de a căror totală deslegare nu ne este cu putință încă și ne desfrâmăm. Iată-le: Sunt ce niste taburi pe care și le rostesc mie-s stălia? — Timpu? — Spațiul? — Veșnicia? — Nemărginirea? — Inceputul? — Sfârșitul? — și în mijlocul lor destini total al sufletului, al eului omeneșc?...

Ne-am mai putea complăce — subtilă preocupare — și în alte feluri de probleme. De exemplu: Dece Cosmosul este organizat în sisteme solare, galaxii, etc.? Ce legătură are acest aranjament cu hărăzirea noastră? Ar fi într'adevăr mai mult

SPRE CERTITUDINE

(Urmare din pag. 1-a)

deci interesant, să se știe dacă stelele sunt numai pentru a lumina cărările îndrăgostiților, numai pentru a încălzi privirea; dacă toată această uriașă simfonică alcătuire — Kosmosul — este numai pentru ca să ilustreze ordinea sau și pentru „altceva”?

Înainte însă de a ne lăsa preocupăți de asemenea probleme, să ne oprim asupra realităților mai apropiate.

Am văzut că certitudinile merg până acolo unde e vorba de origine și de esență. Aceste două noțiuni ultime și inevitabile, în cercetarea realității, depășind „experimentalul”, trec în domeniul misterului (metafizic). Să rezumăm certitudinile:

a) existența incontestabilă a celor două realități, tainice, încă, în intimitatea lor: realitatea fizică și realitatea sufletescă.

b) existența, tot atât de incontestabilă a ordinii fizice cu legile ei fizice, și a finalității vitale cu legile ei vitale immanențiale de „agentul” numit suflet („imaterial și unic pentru fiecare ființă viețuitoare”, N. C. Paulescu).

Quintesența celor două realități fundamentale (fizică și sufletescă) cu legile lor respective, o constituie „fenomenul viață”. Un moment de meditare asupra prezenței coroborate a două realități distincte, adică ireductibile, până în prezent, ne conduce logic la pretinderea unei alte realități, superioară celor două, capabilă, cel puțin să conceapă și să determine această coroborare. Omul însă, fiind o realitate fizică insoțită, deci o „coroborare” înseamnă că realitatea pretinsă în propoziția precedentă, îi este și lui superioară. Decamdată atât.

Să ne ocupăm acum pe rând și simultan, — după cum impune concluziunea — de realitatea fizică și de realitatea sufletescă, ca date pe care trebuie să le acceptăm așa cum se prezintă.

Reamintim: expresia ultimă, admisă științific, a realității fizice, sunt particulele „constituite ale materiei și radiației” cari apar fie sub formă de vibrații (unde electrice), fie sub formă de asociații corpusculare animate ordonate de forțe recunoscute. Ce sunt, în sine, aceste particule și ce sunt sau de unde sunt acele forțe, care le animă, nu se știe. Pentru simplificarea raționamentului, să presupunem că forțele naturale isvorăsc din substanța tainică a particulelor. Să ne oprim asupra acestora. Organizate într'un mod magistral, ele constituie Universul fizic, Kosmosul care ne umeste. Acest Univers fizic, nu este dat în timp și spațiu. Timpul și spațiul pot fi definite (fără ca prin această să fie elucidate) ca vidul infinit, și ca întindere ce a durată, în care se află realitățile de care ne putem da seama și altele eventuale despre cari încă nu știm nimic.

Privit, așa dar, în timp și în spațiu, Universul fizic ne apare ca un conglomerat organic indefinit, până astăzi, ca întindere și durată — de densitate foarte variată, și variabilă în interiorul lui, dela fluiditatea subtilă a eterului până la rigiditatea

diamantului sau a granitului — suspendat în vid. Dacă „vidul absolut” din spațiile interstelare poate fi pus la îndoaia, vidul care înconjoară Universul fizic este neîndoaie „absolut”, atâtea vreme cât nu-l putem umplea cu altceva. Am văzut că în sâmul universului fizic, distinct de el, există realitatea sufletescă — multitudinea sufletelor imateriale, cari au misiunea de a organiza într'un anumit fel, părți din realitatea fizică. — Această realitate sufletescă nu depășește însă, după cât se știe astăzi, orizontul universului fizic. Singur sufletul omeneșc, cu atributul lui „gândirea” e în stare să depășească acest orizont. Dar însuși el, odată trecut, cu imaginația, dincolo, plutește în vid. Întrebarea care se naște aici, în mod firesc, este: Cum e posibil ca toată uriașă această alcătuire, ori cât de bine încheată și împănată de legi precise, chiar dacă în esența ei, până acum nepătrunsă, ar fi autonomă, necondiționată de nimic dinafară, să existe suspendată în vid?

Deci, neîntind seamă de dualitatea ireductibilă, până astăzi: realitate fizică și realitate sufletescă și de expresia cea mai desăvârșită, din cât se cunoaște, acesteia din urmă, constința și cețuarea omenească, pe care o constatăm nu numai apărând în sâmul Universului fizic dar apăsându-i și facultatea de a cunoaște, asupra lui, cercetându-l și depășindu-l cu gândirea;

Neîntind seamă nici că am pretins cu ceva mai înainte, ca necesară o realitate superioară realității fizice și realității sufleteste, care să fie capabilă, cel puțin a concepe și a determina colaborarea (coroborarea) celor dintâi, pentru realizarea fenomenului viață, a cărui cea mai complexă expresie suntem noi oamenii;

Deci atribuim totul esenței tainice (tocmai pentru că tainică) a realității fizice, experimentale, și punând în seama tainei ei nepătrunse, toate firețile inadvertențe care deurg din această extremă reducere la același numitor comun. — punem întrebarea:

E posibil ca acest tot să plutească în vid? Și răspundem, firesc: Este exclus! Și primul motiv pentru care este exclus, este imposibilitatea de a se admite vidul, golul infinit. Acest gol infinit ar echivala cu inexistența. Dar inexistența nu există; de unde deurg în mod necesar că existența este infinită. Concluzia imediată ar fi că dincolo de realitatea cognoscibilă, dincolo de acel tot de care vorbeam mai sus, este existența. Calitatea esențială, atributul esențial, pe care îl descoperim, deci, este acela de a fi și a fi, nu altfel ci, infinit — am putea concluda, în strănă continuare, în mod oarecum paradoxal, că realitatea cognoscibilă, deci și noi oamenii — plutim nu în mister, cum se obișnuște a se spune, ci în Existență.

Din faptul că Existența există, rezultă că are o substanță. Din faptul că e infinită, rezultă că substanța ei e simplă. Ceva ce este compus, nu poate fi infinit, căci componența implică, în mod firesc, calitatea de finită și componenții; ori, din

două sau cât de multe lucruri sau noțiuni finite, nu poate rezulta infinitul. Din faptul că este simplă și infinită rezultă că substanța ei este alta decât acea pe care esența tainică a realității fizice o prezintă simțurilor noastre și alta decât acea a realității sufleteste pe care știința o pretinde și o dovedește ca suma indefinită dar nu indefinită a „sufletelor imateriale și unice” (individuale) „pentru fiecare ființă viețuitoare”.

Avem deci, deoparte substanța simplă și infinită a Existenței, iar de altă parte substanțele tainice în esența lor, dar manifestate: una — cea a realității fizice — ca reducibilită la particule dispartate iar cealaltă — a realității sufleteste — ca o sumă de suflete individuale, fiecare din cele două substanțe, finite, una prin cealaltă.

Taina esenței substanțelor realității fizice și realității sufleteste, care ne-a ispăsit, cu puțin înainte, de a reduce totul la esența realității fizice, ne-ar putea ademini și acum împingându-ne să reduecem în continuare, esența substanței realității fizice la esența substanței infinitului. Ispita este mare dar inadvertențele care se nasc din aceste amândouă reduceri sunt prea „nedumitoroare pentru bucuri simț și mai ales, ireductibile și excluse de știință. Deoaceea a căzut panteismul și toate variantele lui.

Astăzi, când sentințele ilustrului savant, profesorul Paulescu, pentru viața și opera căruia n'am cuvinte îndestulătoare de profundă reverență, își găsește confirmare în operele savanților biologi ai zilei: Cuénot, Vialleton, Sv. Arsenau, d'Arsonval și L. Blaringhem, nu ne încapă discuție asupra acestui punct. Ispita nu ne va ademini niciodată — și alăturarea comparativă a substanței infinite și a substanțelor finite cu tot enigmismul lor nu ne va arăta decât imensa superioritate a primei față de celelalte două.

Dar să vedem ce alte atribute, calități, mai poate avea existența, care până acum ni s'a descoperit „substanțială”, simplă și infinită. Din faptul că este infinită, rezultă că n'a putut fi, nu poate fi și nu va putea fi condiționată de „ceva”. În afara de ea — și totuși, în ea — nu se mai află decât substanțele inferioare ale Universului nostru sau a altor neștiute Universuri, cari însă oricum ar fi nu se pot concepe, nici admite decât în Existență, deci în substanța Existenței și inferioare ei, deci nepunătoare a o condiționa. Nefiind, așa dar, (substanța) Existenței condiționabilă înseamnă, logic, că e veșnică.

A fi infinit ca întindere și veșnic ca durată, adică mai pe scurt, a fi infinit în înțeles deplin, deci a fi în mod necondiționat, implică o putință interioră egală cu infinitul. Dar o putință interioră egală cu infinitul înseamnă neapărat putința de a fi de a se face — în eternitate — desăvârșit; înseamnă, adică, posesiunea, din eternitate, simultană și neîntreruptă, a tuturor atributelor conceptibile sau supra conceptibile pentru mintea omenească: voință, rațiune, forță; înseamnă în ultima analiză, ceace oamenii numesc fără să o poată

cuprinde cu înțelegerea lor: perfecțiune sau absolut.

Pentru ultima oară, punem acum față în față cele două realități incontestabile: deoparte realitatea fizică și cea sufletescă intrunite în Universul nostru psiho-fizic, al cărui suprem exponent cunoscut până astăzi, este omul cu atributul ce-i aparține se pare, cu exclusivitate de a gândi, deci de a-și putea da seama, într'o oarecare măsură despre sine și despre Rest; iar de cealaltă parte: Existența = Infinitul = Perfecțiunea = Absolutul, care sunt sinonimele Existenței pure, a Existenței prin excelență; —

prima: frumoasă, armonioasă și plină de năzuință; cealaltă: desăvârșită; dacă omul e „găinseșea universului psiho-fizic”, am mai putea spune, continuând comparația: prima, este în căutarea sa proprie și a originii sale; iar a doua s'a explicat de mult, din veșnicie, în sine însăși, prin sine însăși.

Acum o ultimă și logică întrebare: Ce raporturi pot fi între aceste două realități pe care până acum le-am păstrat quasi-separate?

Nu cumva Infinitul, (Desăvârșirea) explică finalul și finalul își găsește explicarea și justificarea în Infinit?

Devenime, noi oamenii existăm (și acest lucru nu se mai pune la îndoaia) singura explicare a noastră și a ceace constatăm că mai există este în Existență, adică în cel care este prin excelență: Dumnezeu = Autenticitatea, cu toate atributele cari deurg.

Iată cea mai mare certitudine: Existența (= Dumnezeu = Autenticitatea), ceace nu poate să nu fie, ceace este (există) pentru că există), pentru că esența, caracteristica, atributul principal, intrinsec, îi este a fi, a fi în mod nelimitat și necondiționat. Dacă n'ar fi Existența, n'am fi nici noi; dar devenime noi suntem este cu neputință ce ea să nu fie și este cu neputință să fie altfel decât: desăvârșită.

Ce deurg din această uriașă și vitală certitudine, pentru fiecare om și pentru toți oamenii, ca reprezentanți ai Universului nostru psiho-fizic: obligația firească de a o trăi. Adică de-a trăi în constința că nu în hazard, nu în haos, nu în ne-definit nici măcar în mister, ci în Existență, adică în Dumnezeu „Vrem și suntem” (St. Pavel).

Ce justificare își mai găsește divagațiile? Am impresia acum, după drum lung și suitor, dela ele, că au rămas într'un străfund de prăpastie cu buruieni și șerpi de peșteră. Dar pentru am făcut atâtea ocol pentru a ajunge la o certitudine atât de simplă și de firescă

-nuvelă inedită- de MIHAIL LUNCIANU

- Cu asta n-o să vă 'ntâlniți niciodată. Pentru noi mai bine moartea decât să rămânem multă vreme fără să ne mișcăm.

- De bună seamă, ca să nu faceți pucei. Stând locului vi se dă pe față furturile și sunteți prinși. Dar așa sterpeții ce nimeriți și p'aci vă e drumul. Până află hoțul de păgubaș, ia-l de unde nu e pe chipilgiriu! Iată să-i înmășinăm!

- Așa o fi, boerule, cum ziceți măria voastră. Da' mai e și alta. Noi umblăm forfoțta, ca apa, ca să nu-și bată joc ai oameni de noi. De ni-ar avea la mână stăpânitorii, ni-ar chinuși mai greu ca pe niște ocași. Ni-ar porunci să facem așa, să nu facem altădată, dându-ne pe mâna tuturor veneticiilor, să ne stocără când or vrea, cât or vrea și cum or vrea ei. Să strigi atunci? Cin' te aude? Dumnezău doar! Da' și el e rumânesc, nu-i țigănesc și-și întoarce ochii și urechile de la niște robi. El și-i îndrăgește pe mama' p'ai lui. Lor le poartă de grije, le călăuzeste pașii, îi ajută la nevoie, îi apără de rele. Noi? Noi ne strecurăm, bătăndu-ne joc de vechea oamenilor sălășăuții, îi înșelăm, îi furăm, c'asa le trebuie. Pe noi nici o strășnicie lumească n-o să ne 'ntâlnească locului!

- Sunteți licărire, rămasă din sufletul străbunilor slobozi, cu adevărat slobozi în toate, stăpâni pe ei! Le zic eu. - Așa e! Când îți ajunge și voi să fii cum aji fost la început, cum ne trudem să fim noi mereu, atunci poate ne-am astămpăra de pe drumuri, oprindu-ne unde ni-o plăcea și unde ni-o veni la 'ndemână, că nimeni nu ne-o mai întreba de ce rămânem și de ce nu plecăm?

- Așa a grăit căpetenia lor, în ascultarea tuturor. Era un om înalt, spătos, cu ochii adânci, puțin încrucișaiți. Pe față-i aspră, pământie, rânjeau cațo largi. Umerii obrăzilor, osoși și ieșiți mult afară, arătau cât de apropiați sunt de măcătoarii de carne de om. Când glăscuia, îi tremura o mustăți, i se a dănceau mai mult dungile feței și din ochi țâșneau săgeți. Istet și fioros la vorbă și la 'nfățșare, te făcea să-l privești și să-l ascuți.

Fără să vreau, mi-am afundat gândul în adâncimea veacurilor. Vedeam în el o adevărată căpetenie de gloate. - În decursul vremurilor așa s'au ales frumțiișii poporului de nomazi: după vrednicie, după voinicie, după asprime, după hotărâre! mi-am zis.

Se 'ntorcea zarea, bubue tot mai aproape. Un fulger puternic, roșu, brăzdează cerul, făcând să sângereze norii. Incepe ploaia. Fug zăușii mei toți. Se adună în dărăpănătura d'alături. Se aciuiază care cum poate, pe sub scândurile putrezite, pe sub crâmpiele de sîndrîlă, ferfeniță, găurită, ce-i servea odată de acoperș.

Ploaia vine năvalnică, răpăe, amestecată cu piatră mare, ca ul de pitulice. Răul hucește. Clinchetul valurilor lui mărite, din ploaia de munte, se 'ngână cu freamătul ramurilor, neliniștite de izbirea vârtejului în ele. De pe coaste curg în hototiri p'arăe, pline până 'n buza malurilor, ducând cu ele la vale, în "Argesul" sur și 'nvolburat, rătâni și pietroae mari, smulse și țărte zor-neve în drumu-'le năvalnic.

În moara părășită o mare de capete. Prin pod hondro-căneau șoareci și lilicie. Coperșul vechi, mucegăit, lăsa să se scurgă apa 'n giroae dese și groase prin ea. Pe podini câteva hărbură de străchini sporne arătau că a vâcut cîndva o făptură omenească aci.

Țigani, bucușori c'au găsit adăpost, dar speriați de cele ce vedeau și ce știau despre ea, pornesc pe loc țărărea: - D'ar înceta ploaia, să ne vedem de lucru! - Să plecăm din iadu' asta!

- Nu ține mult, o să se 'ndrepte numa' decât pieștea asta! zice o ursăreasă bătrână, într'un țerzior. Ne uităm toți la ea. Înțelegându-ne nedumerirea, urmează: - Auzi 'ntăceai' cum zice: "Oac, oac, oac!"

Ce mai vac!

S'apoi lămurește: - Asta 'nseamnă, c'o să se facă vreme frumoasă! Văzându-ne c'o ascultăm, îi dă 'nainte: - Când oacăne însă: "Ric, ric, ric, Tare-i frig!"

atunci se pune pe ploaie, pe vremeală și pe răcoare. Ne strângem la un loc. Ne apropiem unii d'alții. - Ploaia, ca și frigu' și primedea de mai 'nfrățese pe oameni, că statu' la căldurică și bisagu-i despărt! zice un lăc.

Ploaia din ce în ce mai tare, tuma și fulgera. Se deschide vorba de moară. - E părășită. Era a unuia Neculae Moraru! Incepe primarul. A fost închin la ocnă și a murit acolo, n'o mai venit îndărăt. N'a avut moștenitori. Era singur pe lume. N'apucase să se 'nsoare. Ii căzuze la inimă o fată. S'a 'ntâmplat însă să cășuneze pe ea ș'un boer din apropiere, care a fost omorât într'o noapte, p'aci prin zăvoi. Lu-au găsit, a doua zi niște copii cu caprele. Când au venit călărășii și subprefectul să cerceteze, au dat și de trupul dragii lor, aproape de moară, într'un tuș. N'a fost nici o 'ndoeală, că el, Niculae Moraru, i-a ucis p'amândoi. Întâi pe ea, la locu' unde a dat peste ei, ș'apoi pe el, mai în jos, unde l-a ajuns. A fost judecat și osândit la muncă silnică pe 20 de ani. A trecut însă sorocul 'ntoarcerii lui și nu s'a arătat în sat.

D'atunci nu s'a mai apropiat nimeni de moară. S'a părădit. Poate noi am intrat ai d'întâi în ea. Aci a tăcut. Oamenii șopteau între ei: - O știi? - Cum nu! Era mândră tare!

- Frumoasă? - Frumoasă, p'ai cum!

Zlătării au ascultat, ce au ascultat, și s'au pus și ei pe dondăneală. Unul ditre ei, bătrân, cu plete lungi, sure, mic la făptură, se bătea cu pumnul 'n piepi, ținându-o una, nu și nu, că judecata a greșit. - Nu, n'a fost vinovat bietu' morar.

- Cum să nu fie vinovat? sări cu gura primarul Cine era să-l omoare, dacă nu el? - Dintre săteni s'a amestecat în vorbă însă unul, tot sur la păr: - Vorbea lumea p'atunci, că habar n'ar fi avut de cele petrecute, c'a fost o năpaste căzută pe capu' lui. Era blând din firea lui. Nu era 'n stare să ucidă un șarpe, da' mi-te două ființe omenești și încă pe mândra lui!

- He, dragostea e cu năbădi! lămurește primarul Când se 'nfrîbântă sângele, mintea nu mai știe ce face. Rămân toți îngândurați.

- Cu asta n'o să vă 'ntâlniți niciodată. Pentru noi mai bine moartea decât să rămânem multă vreme fără să ne mișcăm.

- De bună seamă, ca să nu faceți pucei. Stând locului vi se dă pe față furturile și sunteți prinși. Dar așa sterpeții ce nimeriți și p'aci vă e drumul. Până află hoțul de păgubaș, ia-l de unde nu e pe chipilgiriu! Iată să-i înmășinăm!

- Așa o fi, boerule, cum ziceți măria voastră. Da' mai e și alta. Noi umblăm forfoțta, ca apa, ca să nu-și bată joc ai oameni de noi. De ni-ar avea la mână stăpânitorii, ni-ar chinuși mai greu ca pe niște ocași. Ni-ar porunci să facem așa, să nu facem altădată, dându-ne pe mâna tuturor veneticiilor, să ne stocără când or vrea, cât or vrea și cum or vrea ei. Să strigi atunci? Cin' te aude? Dumnezău doar! Da' și el e rumânesc, nu-i țigănesc și-și întoarce ochii și urechile de la niște robi. El și-i îndrăgește pe mama' p'ai lui. Lor le poartă de grije, le călăuzeste pașii, îi ajută la nevoie, îi apără de rele. Noi? Noi ne strecurăm, bătăndu-ne joc de vechea oamenilor sălășăuții, îi înșelăm, îi furăm, c'asa le trebuie. Pe noi nici o strășnicie lumească n-o să ne 'ntâlnească locului!

- Sunteți licărire, rămasă din sufletul străbunilor slobozi, cu adevărat slobozi în toate, stăpâni pe ei! Le zic eu. - Așa e! Când îți ajunge și voi să fii cum aji fost la început, cum ne trudem să fim noi mereu, atunci poate ne-am astămpăra de pe drumuri, oprindu-ne unde ni-o plăcea și unde ni-o veni la 'ndemână, că nimeni nu ne-o mai întreba de ce rămânem și de ce nu plecăm?

- Așa a grăit căpetenia lor, în ascultarea tuturor. Era un om înalt, spătos, cu ochii adânci, puțin încrucișaiți. Pe față-i aspră, pământie, rânjeau cațo largi. Umerii obrăzilor, osoși și ieșiți mult afară, arătau cât de apropiați sunt de măcătoarii de carne de om. Când glăscuia, îi tremura o mustăți, i se a dănceau mai mult dungile feței și din ochi țâșneau săgeți. Istet și fioros la vorbă și la 'nfățșare, te făcea să-l privești și să-l ascuți.

Fără să vreau, mi-am afundat gândul în adâncimea veacurilor. Vedeam în el o adevărată căpetenie de gloate. - În decursul vremurilor așa s'au ales frumțiișii poporului de nomazi: după vrednicie, după voinicie, după asprime, după hotărâre! mi-am zis.

Se 'ntorcea zarea, bubue tot mai aproape. Un fulger puternic, roșu, brăzdează cerul, făcând să sângereze norii. Incepe ploaia. Fug zăușii mei toți. Se adună în dărăpănătura d'alături. Se aciuiază care cum poate, pe sub scândurile putrezite, pe sub crâmpiele de sîndrîlă, ferfeniță, găurită, ce-i servea odată de acoperș.

Ploaia vine năvalnică, răpăe, amestecată cu piatră mare, ca ul de pitulice. Răul hucește. Clinchetul valurilor lui mărite, din ploaia de munte, se 'ngână cu freamătul ramurilor, neliniștite de izbirea vârtejului în ele. De pe coaste curg în hototiri p'arăe, pline până 'n buza malurilor, ducând cu ele la vale, în "Argesul" sur și 'nvolburat, rătâni și pietroae mari, smulse și țărte zor-neve în drumu-'le năvalnic.

În moara părășită o mare de capete. Prin pod hondro-căneau șoareci și lilicie. Coperșul vechi, mucegăit, lăsa să se scurgă apa 'n giroae dese și groase prin ea. Pe podini câteva hărbură de străchini sporne arătau că a vâcut cîndva o făptură omenească aci.

Țigani, bucușori c'au găsit adăpost, dar speriați de cele ce vedeau și ce știau despre ea, pornesc pe loc țărărea: - D'ar înceta ploaia, să ne vedem de lucru! - Să plecăm din iadu' asta!

- Nu ține mult, o să se 'ndrepte numa' decât pieștea asta! zice o ursăreasă bătrână, într'un țerzior. Ne uităm toți la ea. Înțelegându-ne nedumerirea, urmează: - Auzi 'ntăceai' cum zice: "Oac, oac, oac!"

Ce mai vac!

S'apoi lămurește: - Asta 'nseamnă, c'o să se facă vreme frumoasă! Văzându-ne c'o ascultăm, îi dă 'nainte: - Când oacăne însă: "Ric, ric, ric, Tare-i frig!"

atunci se pune pe ploaie, pe vremeală și pe răcoare. Ne strângem la un loc. Ne apropiem unii d'alții. - Ploaia, ca și frigu' și primedea de mai 'nfrățese pe oameni, că statu' la căldurică și bisagu-i despărt! zice un lăc.

Ploaia din ce în ce mai tare, tuma și fulgera. Se deschide vorba de moară. - E părășită. Era a unuia Neculae Moraru! Incepe primarul. A fost închin la ocnă și a murit acolo, n'o mai venit îndărăt. N'a avut moștenitori. Era singur pe lume. N'apucase să se 'nsoare. Ii căzuze la inimă o fată. S'a 'ntâmplat însă să cășuneze pe ea ș'un boer din apropiere, care a fost omorât într'o noapte, p'aci prin zăvoi. Lu-au găsit, a doua zi niște copii cu caprele. Când au venit călărășii și subprefectul să cerceteze, au dat și de trupul dragii lor, aproape de moară, într'un tuș. N'a fost nici o 'ndoeală, că el, Niculae Moraru, i-a ucis p'amândoi. Întâi pe ea, la locu' unde a dat peste ei, ș'apoi pe el, mai în jos, unde l-a ajuns. A fost judecat și osândit la muncă silnică pe 20 de ani. A trecut însă sorocul 'ntoarcerii lui și nu s'a arătat în sat.

D'atunci nu s'a mai apropiat nimeni de moară. S'a părădit. Poate noi am intrat ai d'întâi în ea. Aci a tăcut. Oamenii șopteau între ei: - O știi? - Cum nu! Era mândră tare!

- Frumoasă? - Frumoasă, p'ai cum!

Zlătării au ascultat, ce au ascultat, și s'au pus și ei pe dondăneală. Unul ditre ei, bătrân, cu plete lungi, sure, mic la făptură, se bătea cu pumnul 'n piepi, ținându-o una, nu și nu, că judecata a greșit. - Nu, n'a fost vinovat bietu' morar.

- Cum să nu fie vinovat? sări cu gura primarul Cine era să-l omoare, dacă nu el? - Dintre săteni s'a amestecat în vorbă însă unul, tot sur la păr: - Vorbea lumea p'atunci, că habar n'ar fi avut de cele petrecute, c'a fost o năpaste căzută pe capu' lui. Era blând din firea lui. Nu era 'n stare să ucidă un șarpe, da' mi-te două ființe omenești și încă pe mândra lui!

- He, dragostea e cu năbădi! lămurește primarul Când se 'nfrîbântă sângele, mintea nu mai știe ce face. Rămân toți îngândurați.

- Cu asta n'o să vă 'ntâlniți niciodată. Pentru noi mai bine moartea decât să rămânem multă vreme fără să ne mișcăm.

- De bună seamă, ca să nu faceți pucei. Stând locului vi se dă pe față furturile și sunteți prinși. Dar așa sterpeții ce nimeriți și p'aci vă e drumul. Până află hoțul de păgubaș, ia-l de unde nu e pe chipilgiriu! Iată să-i înmășinăm!

- Așa o fi, boerule, cum ziceți măria voastră. Da' mai e și alta. Noi umblăm forfoțta, ca apa, ca să nu-și bată joc ai oameni de noi. De ni-ar avea la mână stăpânitorii, ni-ar chinuși mai greu ca pe niște ocași. Ni-ar porunci să facem așa, să nu facem altădată, dându-ne pe mâna tuturor veneticiilor, să ne stocără când or vrea, cât or vrea și cum or vrea ei. Să strigi atunci? Cin' te aude? Dumnezău doar! Da' și el e rumânesc, nu-i țigănesc și-și întoarce ochii și urechile de la niște robi. El și-i îndrăgește pe mama' p'ai lui. Lor le poartă de grije, le călăuzeste pașii, îi ajută la nevoie, îi apără de rele. Noi? Noi ne strecurăm, bătăndu-ne joc de vechea oamenilor sălășăuții, îi înșelăm, îi furăm, c'asa le trebuie. Pe noi nici o strășnicie lumească n-o să ne 'ntâlnească locului!

- Sunteți licărire, rămasă din sufletul străbunilor slobozi, cu adevărat slobozi în toate, stăpâni pe ei! Le zic eu. - Așa e! Când îți ajunge și voi să fii cum aji fost la început, cum ne trudem să fim noi mereu, atunci poate ne-am astămpăra de pe drumuri, oprindu-ne unde ni-o plăcea și unde ni-o veni la 'ndemână, că nimeni nu ne-o mai întreba de ce rămânem și de ce nu plecăm?

- Așa a grăit căpetenia lor, în ascultarea tuturor. Era un om înalt, spătos, cu ochii adânci, puțin încrucișaiți. Pe față-i aspră, pământie, rânjeau cațo largi. Umerii obrăzilor, osoși și ieșiți mult afară, arătau cât de apropiați sunt de măcătoarii de carne de om. Când glăscuia, îi tremura o mustăți, i se a dănceau mai mult dungile feței și din ochi țâșneau săgeți. Istet și fioros la vorbă și la 'nfățșare, te făcea să-l privești și să-l ascuți.

Fără să vreau, mi-am afundat gândul în adâncimea veacurilor. Vedeam în el o adevărată căpetenie de gloate. - În decursul vremurilor așa s'au ales frumțiișii poporului de nomazi: după vrednicie, după voinicie, după asprime, după hotărâre! mi-am zis.

Se 'ntorcea zarea, bubue tot mai aproape. Un fulger puternic, roșu, brăzdează cerul, făcând să sângereze norii. Incepe ploaia. Fug zăușii mei toți. Se adună în dărăpănătura d'alături. Se aciuiază care cum poate, pe sub scândurile putrezite, pe sub crâmpiele de sîndrîlă, ferfeniță, găurită, ce-i servea odată de acoperș.

D'odată un trăsnet, duruind îngrozitor, se frânge aproape de tot într'o piatră. S'a făcut liniște.

Bătrâna, care sporodise de schimbarea vremii, rade: - A plesnit un pîșmaș. Atăta l-a fugărit sănt lile până l'a dădit.

- Da' de unde știi asta? o 'ntrebă jandarmul. - De unde? Păi de ce-s vrăjtoare? A fost între noi. Eu l-am alungat. De nu m'ă nimerem aci, erați acum toți prof.

Primarul o ia la vale: - Ai făcut un mare bine. Ți-ai apărât pielea și ne-ai scăpat și pe noi. Da' nu m'îi învâța și pe mine, să fii și eu vrăjtor?

- Te-'ou învâța ce-ai de făcut. Numa' de-i sta să 'mplinești aida ce-'ou zice eu. - Te mai 'ndoeste? Spune numa!

- Să sorbi în trei Luni dimineața câte trei înghituri de sânge de bufniță!

Omul simte greață și scuipă cât colo. - Hm! Nu-ți place? Da' crezi, că numa' atata? Să mă-nânci în trei Marți carne de lup afumat!

La auzul vorbelor astora sare 'n sus: - Na! M'ou spurea d'acuma și cu hoit de jiganie!

- Și să te ațami în trei Miercuri cu fum din os ars de cioară, 'mjușcăta Dumnică 'n arpa dreaptă! Asta-i, întel-su'mai? Și, de-îa face toate astea și alte multe-mulțe, dai porunca lui Sghimbeu, să-ți aducă ce-ți-o poți înimăru!

Răd toți cei din sat, zlătări însă stau încrucișaiți. Nu le părea bine, căși dă arama pe față hărăpoaia.

Ea mai blădogorește însă: - Cu una mai mult decât toate îi supui, de-l silești și ți se gudure la picioare, să ți le lîngă, ca un câine credincios: să nu-i zici pe nume nicicând. Asta-i moartea lui!

Subr un colton al morii s'aude un geamăt surd. Rămânem toți mirați. Jandarmul, mai îndrăgost, s'a apropiat: - Un cum! zice el peste umăr către noi. E bolnav, trage să moară!

Se duce 'ntăceai și primarul. Se uită lung la el. D'odată se hădește: - Nu știi, vizez, or o aovea? Nu ești tu Neculae?

- Un răspuns slab a ieșit din gura 'nchisă: - Eu! în carne și'n oase!

- Cum! De când? S'auzea c'ăi murit în ocnă? - Am ieșit. Am venit, cum am putut p'ân'aci. Multumesc lui Dumnezău, că mi-a 'mplinit dorința să-mi odihnesc trupul 'n moara mea!

Și guru 'nfundat. Cortarii se uită unul la altul. Văd pe bătrânil lor îngălbinit. Eu pun ochă pe el. Nu-l slăbesc o clipă. Trăgura.

Incet-încet a fost scos morarul din ascunzătoare. Lângă el erau câteva buciți de turtă ruptă și o oală cu apă. Cine știe de când nu s'o fi mai atins de ele?!

A fost adus la mijloc. Îmbrăcat într'o haină de căneapă, c'o căciula spartă, ce-acoperea abia vârful capului, încoronat d'o chică albă, avea opincile găurite și cioarecii rupți.

Era 'mbătrânit, slab, cu uităturile pierdute. Întrebăm ce e și ce caută acolo? El se uită lung, auriit, văzând toată lumea 'n juru-'i și prinde a șopti: - Eu mi-s stăpânul morii ăștia!

Un vătășel a aprins un chibrit și a dat foc unei șandrie, punându-i-o la cap. Văzând asta primarul își face cruce. Scoate amnarul, scapără, aprinde un țiuț și-l apropie de el drept lumânare: - Dumnezău să-l ierte, da' a suferit pe nedrept!

Unul dau din cap, ca a marie a celor șuse. Primarul rămăsese cu ochii pironiți în gol. P'ar'că-i da și el dreptăte. Eu eram mișcat adănc, dar n'am zis nimic. Așteptam să vad ce-o să lăsa un deșalințea aceasta. P'în'le șetrari se vedea o mișcare.

Bălușuru cei bătrani sare dela locul lui. Era galben la față. Din gură-i țâșnește, ca o scântee, o vorbă tăioasă: - Așa ziceți voi toți! Din pricin' asta defăle ațtia pe nedrept. Uite, omu' asta n'a știut nimic d'ure două omoruri. Cine m'ar fi crezut, dac' aș fi spus acum mai bine de douăzeci de ani, cum s'au petrecut lucrurile. Ar fi zis toți: "Tu ai ucis!" Ar fi scăpat de scăpat omu' ășta, da' m'ar fi dus eu în locu-'i, să tai sare!

Au holbat toți ochii și el urmează: - Acu spui, că nu-mi pasă. Soarta m'a adus aci, ca să ajut unu' om să moară cu sufletu' 'mpăcat. Uite cum s'a petrecut:

Era noapte. Ne adăpostisem aci 'n zăvoi. Veneam dinspre "Ca de Argeș" și mergeam spre "Pitești". Am auzit un țipăt. Am alergat. La lumina lunii, am zărit un om căzut jos, mort, și o fată fugind. S'a ascuns într'un tuș color, puțin mai jos. I-am scotocit buzunarele. Am găsit bani mulți la el. I-am luat pe toți, i-am înșăfat și ceasu', un ceas mare de aur și hainele, haine noi, boerști. Ne-am luat apoi pe urmele ei. Am dat și de ea, svărcolându-se într'o baltă de sânge. Își făcuse singură de petrecanie. Am desbrăcat-o și pe ea și am spălat p'oi puțina. N'am uitat să plecăm și cu cuțitu', ce-i rămăsese 'n mână!

Spunând așa, duce mâna la brâu: - Uite-ți!

Neculae Moraru face o mișcare, se repede spre el: - Unde e? Unde e? Să-l văz. Avea pe țâș numele meu. N. și G. Neculae Gurului.

Bătrânul i-l întinde. - Asta e! a roșit ocașul abia suflând. Imi lipsese c'o zi 'nainte. Nu-mi dam seama ce l-am făcut. Îl luase ea, să se apere. Sărmana fată! Dumnezău s'o odihnească. Cinstită a fost în viața, cinstită a murit!

Sfârșind vorba, s'a 'ntins la pământ, și a svărcolit puțin, ca o rămăcăț pe cap, și n'a mai mișcat.

Lăcți au început să pâlăvragească grăbit. Se vânjoleau de colo până colo.

O clipă i-am văzut în mintea mea burzulându-se, rezezindu-se spre noi, dezarmând pe jandarm și bușhing'no toți în toate părțile, după obiceiul lor, ca să scape. Vătuțul li-a făcut semn cu mâna să se liniștească: - Îți fie pace. Nu poate nimeni să-l mai pedepsească. Dacă s'ar fi 'ntâmplat asta acu vreo zece ani, n'ar fi fost el prost să dea pe față taina. Își cunoaște o oamenii, au și-'or mușca buzule, că nu-i chip să-l pună 'n fiare și să-l ducă la judecată, să-l condamnă și pe el, ca pe nenorocitu' ășta!

Vorbind scurt și hotărât a scuipat, țâșnind printre dinți. A scos apoi luleaua din tureata cismei, aprinzându-o ne-păsător.

Incepe d'odată vrăjtoarea: - Da' știți care a fost pricina p'ăvălului? El, bedea. Atrage 'n cursă pe boeri și duce la gros oameni făr' de ponos. Da' p'ân' acum i-a fost. I-am scos d'aci, s'a ascuns în scorbura și l-a 'ncoțit sfântulețu'! Noroc! bietului morar să vază pe ucigașu' răpus și să dea pe față urgia ce l-a păscut!

În timpul asta a 'necat ploaia, trecând, ca o perdea plimbată, dela Apus spre Soare-Răsare, peste culmea "Vălsanului" către apa "Răului Doamenii" și de aci rezezindu-se peste liniile de mușcele până hăt pe valea "Dămboviei".

A 'nceput să se 'nșenizeze cerul, împoporat de lumină, și-a lua rotunjimea și abstrahimea obșnuită, ca o frunte despresurată d'o legătoare neagră.

Aninii se 'ndoeau în chip de suspuse, în fața vântului infuriat. Și, în deasa lor plecare, ca o cădelniță, își scuturau frunțile, pe când după ramurile lor stropi groși de apă.

Pământul era reavîn și rece. Larba, culcată la pământ, cerca să se ridice, scuturând povara de picuri de pe foi.

Mii de păsărele cântau zorite, vesule, cu drăglășene nespusă 'n glasuri, pe crăcile umede, în aerul împrorat, îmbrăsmat.

Se 'nșera, când am plecat dela moara pustie. Scăzuse simțit apa. Am trecut p'o punte zăcut crescut mult. Peste gâră cine s'ar fi 'ncoțemat? De altfel și drumul spre casă mi se deschidea 'nt' acolo, la stânga, spre "Zărnești". Zlătării au luat-o spre "Zigoreni". Numai oamenii din "Vălece", cu primarul și cu jandarmul la mijloc, au fost nevoiți să ocolească iarăși prin "Merișani", după ce-au lăsat un om de veghe lângă mort.

Mă confundasem în gânduri: - Câte nedreptăți se fac pe lumea asta! ziceam în mine. Și-mi răsărea chipul ca de ceeră al morarului și tremurul buzelor lui în povestirea sfășietoare.

Căi zoreau pe șoseaua lată, străjuita de plute groase, stufoase. Răsuna tare hurelul brștei și făcântul pot-coavelor. Umbre lungi ale apusului luminat alergau și ele par'că, se 'ntindeau peste cuprins, ne 'nconjurau. Odată cu ele se ținea par'că cineva pe urma noastră. Cu toate că 'naintam mereu, spaima nu mă slăbea, mă 'nșotea, nu mă părăsea o clipă.

Grăbeam Luna, ieșită dup'n pole de negură, ca o rușlă mare, ciuntită 'ntro parte, poleia drumul, părănd că-l împodobește cu fire bogate de beteală pentru cur-nu.

Moara pustie, cu taina o dureroasă, deși rămăsese departe, o simteam totuș ca se apropie din ce în ce, că-i legată de mine, că-mi intră în suflet.

D'atunci, de câte ori mergeam într'acolo, deși s'a părăduit de tot, nărundu-se apoi, o aveam în ochi și 'n inimă. Rânjea în 'ntuneric a păcat și a moarte. Mă 'nșoram și, fără să vreau, imi făceam cruce.

M'a prins seara 'n sat, la "Vălece", pe malul răpos al "Argesului". Mi'apucasesm să cercetez cu deamănuntul pe niște zătari, popoșii aci, ca să mă 'ncredințez de au acte pentru cai, pentru porci, și toată ziua n'am putut să le dau de hac. Când princaam pe câte unul cu ocașă mică, pierzau doi-trei de lângă ei, sburau par'că, așa se decau, și veneau pe dată înapoi, cu fei de rei de buete de prin comunele vecine, din alte plăși. Dedeau apoi drumul la jepăturile, rămăse 'n incurcatură, spre celelalte, găsite 'n rân-deacea, amestecându-le. Și se vâlcăreau, se trânteau pe jos, se loveau cu pumnii 'n cap, se luau la bătae între ei, țărundu-se de par, aruncând unii 'nt'alții cu dăncuții. Itra o hărmaie să dai și să fugi.

Văzând ca n'o scot la capăt cu ei, le spun omenește, că-i iert, căc'or roboți toți o zi de clacă pentru sat. Primind bucușorii, fie ca să scape de bucurie, fie cu gândul s'o ia la șanacoasa, când s'or vedea stobozii, am fost nevoit să stau acolo și a doua zi, să-i svedea șogvez, ca, d'ar să-i rămas singuri, s'ar fi 'nvăruit cu primarul și cu jandarmul poate și ar fi apucat încotro ar fi nimerit. Urma să-i pun, să înșeie un dîg, ca să se stăvilească răul, care mănca malul, amoninșând să ia cu vremea casele toate de pe marginiile lui. Oamenii din parlea locului erau toți nepăsători, deși primăria-i amenința. Așteptau să facă lucrul acesta serviciu de șosele al județului, care, habar n'avea, dând zilele unoe-i venea mai bine, pe la atotputernicia locali și la moșia inginerului șef, pentru stăvilare la ape, pentru puturi, or pentru plantăți.

În zorii zilei pornim c'un sir de căruțe 'ncredute cu piloți, cu băni, cu bebecete de băt, cu scule de tot felul. Mă înșoțeau primarul, jandarmul șef de post și câțiva oameni de prestație. Acesta se sus 'ntro droască, eu în brisica mea. Zăvrăgii, păziți de aproape peste noapte, mergeau la mijloc. Iară puși la siguranță n'a apuce 'ncot